

Пендюра Максим Миколайович,
доцент кафедри теорії держави та
права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

РОЛЬ ПРАВА ЯК АКсіОЛОГіЧНОГО ФЕНОМЕНА В РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ, ПРАВОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Право за своїми властивостями є такий соціальний феномен, який викликаний потребою внести в соціальне життя нормативні засади, організованість і порядок, що засновані на підставах соціальної свободи, активності, відповідальності, і тому за своєю природою спричиняє опір свавілля і беззаконню. В сучасних умовах, що характеризуються багатоаспектністю соціального виміру, право здійснює вплив на суспільство, що виходить за рамки позитивістського бачення і потребує комплексного дослідження його соціальної цінності у призмі аксіологічного підходу.

Українська держава знаходиться на шляху складних, різнорівневих радикальних перетворень в усіх сферах життя суспільства. Збереження найкращого і подальше системне реформування суспільства відповідно до загальноєвропейських цінностей - об'єктивно необхідна і єдина можлива умова демократичного розвитку країни, перетворення її на економічно розвинену, політично стабільну і процвітаючу державу.

Всі ці кроки вимагають якісних змін в першу чергу у системі нормативного регулювання. Соціально-нормативне регулювання, зумовлене змістом і закономірностями суспільного життя. Тим самим виступаючи як чинник свідомого і цілеспрямованого впливу на способи і форми життєдіяльності людей.

Теоретичною основою дослідження проблеми сутності та значення права в розвитку правової соціальної держави стали праці відомих вітчизняних вчених, зокрема М. Козюбри, В. Копейчикова, О. Копиленка, Н. Оніщенка, П. Рабіновича, В. Хропанюка, С. Шемшученка та ін.

Право, як і держава, належить до числа не тільки найважливіших, а й найскладніших суспільних явищ. Намагаючись зрозуміти, що таке право і яка його роль і цінність у житті суспільства, ще римські юристи звертали увагу на те, що воно не вичерпується одним значенням. З розвитком суспільства і держави у людей, природно, мінялося і уявлення про право. З'явилося безліч різних правових ідей, теорій, думок. Проте початкові основи, закладені римськими юристами, особливо в такій галузі права, як цивільне, хоча і в модернізованому вигляді, але збереглися. Насамперед це стосується таких правових інститутів, як власність, спадкоємство, купівля-продаж тощо.

Багато інститутів римського права як своєрідне першоджерело постійно використовувалися і продовжують використовуватися при розробці цивільних кодексів та інших нормативно-правових актів і в інших країнах. Повною мірою зберегли свою значущість і актуальність, наприклад, положення, сформульовані давньоримськими і давньогрецькими юристами про нерозривний зв'язок права і справедливості, права і добра.

Як «регулююча норма політичного спілкування», право, як відзначав Арістотель, повинно служити «критерієм справедливості». Для того, щоб знати, що таке право, писав давньоримський юрист Ульпіан, потрібно зрозуміти, з чим, з якими явищами воно зв'язано і звідки воно походить. Потрібно пам'ятати, насамперед, що «воно одержало свою назву від *justitia* - правда, справедливість», що право є «мистецтво добра», «рівності і справедливості» [1, С. 1-2].

Право створюється на засадах культури, є її відображенням, має історичний характер. М. Бердяев вважав, що «правовий і політичний прогрес є не що інше, як здійснення

і гарантування природного права, яке не потребує ніякої історичної санкції, оскільки це право є безпосереднім виразом морального закону, даного до будь-якого досвіду» [2, С. 17].

Право, як і держава, виникає під впливом економічних, політичних, соціальних та інших процесів. У первісних суспільствах існували звичаї чи мононорми. Під мононормою розуміли синкретизм соціальних норм, тобто єдність релігійних, моральних, правових норм [3, С. 136].

Широкий підхід до визначення права зумовлений намаганнями фахівців підійти до розкриття його сутності як багатогранного явища, не тільки у статичі, а й динаміці, під кутом зору визначення його ефективності в процесі реалізації. Норми моралі, традиції та звичаї виступають самостійними соціальними регуляторами суспільних відносин, тісно пов'язаними з правом, але не тотожними йому, оскільки їм не властива риса загальнообов'язковості та державного примусу.

Представники близької до правової - політичної науки під правом розуміють систему встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил поведінки (норм), які виступають регулятором суспільних відносин [4, С. 94].

Особливостями права є: засоби організації управління суспільством, додаючи діям суб'єктів узгодженості; необхідна умова розвитку сучасного суспільства; дійові засоби захисту суспільного устрою; засоби оновлення суспільства, чинники прогресу, виразник справедливості; міра свободи особи в соціумі; засіб утвердження етичних основ у суспільному житті, виховання населення, формування прогресивної культури.

Конкретизуючи сутність права, треба зазначити, що воно повинно слугувати інтересам справедливості, захищати природні невід'ємні права людини, захищаючи честь та гідність. Людство пройшло шлях розвитку від недосконалого архаїчного права до більш досконалого, що відповідає за своєю сутністю потребам справедливості, свободі особи, захисту його інтересів.

Отже, право як категорія теорії, наповнена реальним змістом, виконує ціннісну роль для держави та суспільства загалом. Спірним питанням про те, що є право, яку реальність воно відображає, можна по-різному осмислювати походження

права, розходиться в думках щодо сутності і призначення права. Але якщо питання ставиться у практичній площині, треба шукати єдиний погляд, одну позицію. Справді, якщо юрист-практик звертається до права для винесення правильної ухвали, якщо право дозволяє співставляти дії громадян і посадовців, якщо це загальна міра поведінки, то повинна бути повна визначеність хоча б в одному - до яких джерел треба звертатися, за допомогою яких норм вирішувати питання. Визначеність у розумінні права є первинним елементом порядку в суспільних відносинах, особливо в умовах трансформаційних процесів розвитку держави та суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах. Под ред. М.Н. Марченко. - Т. 2. Теория права. - М.: Зерцало, 1998. - С. 1-2.

2. Бердяев Н.А. Этическая проблема в свете философского анализа // Проблема идеализма.- М., 1902. - С. 17.

3. Хропанюк В.Н. Теория государства и права: Хрестоматия. - М.: Интерстиль, 1998. - С. 136

Політологія. Терміни, поняття, персоналі, схеми, таблиці / Укл. В.М. Піча, Н.М. Хома. - К.: Каравела, Львів: Новий світ